

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Мектепке дейінгі жастағы балаларға ұлттық құндылықтарды үйрету

ЖАРИЯЛАНДЫ
26.02.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР

bilimger, әдеп, дәстүр, мереке, ойын, отаншылдық, отбасы серіктестігі, тіл мәдениеті, ұлттық құндылық

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/187428/>

Маханова Балзада Тилегеновна

ЖШС «Аяп-Берген» бөбекжай балабақшасы

Әдіскер, тәрбиеші

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі жаста ұлттық құндылықтарды меңгертудің жолдары сипатталады. Тәрбие үдерісі баланың мінезін, тілін, сезімін және әрекетін қалыптастырады. Ұлттық мазмұн ойынға, күн тәртібіне және тәжірибеге кіріктіріледі. Қазақы әдеп, үлкенді сыйлау, еңбекке құрмет, қонақжайлық, отаншылдық нақты әрекет арқылы үйретіледі. Ұсыныстар отбасы мен балабақша серіктестігін екі тарапқа да күшейтеді. Нәтижесінде бала ортада сенімді болып, өз таңдауы үшін жауап бере бастайды. Ұлттық бағыт баланың танымын байытып, ортақ тіл табысуды жеңілдетеді.

Кілт сөздер: ұлттық құндылық, дәстүр, әдеп, тіл мәдениеті, ойын, мереке, отбасы серіктестігі, отаншылдық.

КІРІСПЕ

Балабақша – баланың ұлттық болмысымен танысатын алғашқы қоғамдық орта. Бұл кезеңде құндылық сөз арқылы емес, күнделікті әрекет арқылы орнығады. Тәрбиеші үлгі көрсетсе, бала қарым-қатынас мәдениетін тез қабылдайды. Ұлттық мазмұнды дұрыс таңдағанда, ол баланы бөлмейді, біріктіреді. Топтағы бала өзін қауіпсіз сезінгенде, дәстүр мәні ашылады. Мақсат – жүрекке мейірім, жауапкершілік және елге сүйіспеншілік дарыту. Бірізді жұмыс баланың өз тамырын сезінуіне мүмкіндік береді. Осы мақалада тәрбиешіге іске жарайтын бес бағыт ұсынылады.

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ МЕҢГЕРТУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗІ

Әдеп пен қарым-қатынас мәдениетін күн тәртібімен бекіту

Ұлттық тәрбие амандасу әдебінен басталады, бұл баланың тәртібін реттейді. Балалар таңертең сәлемдесіп, бір-бірімен көзге қарап сөйлеуді үйренеді. Тәрбиеші «рұқсат па», «рахмет», «кешіріңіз» тіркестерін тұрақты қолданады. Үлкенді сыйлау кезек беру, орын ұсыну, тыңдап тұру арқылы көрінеді. Дастарқан мәдениет те күн сайын бекітіледі, балалар нанды қадірлейді. «Төр», «қонақ», «батырлық» сияқты ұғымдар қысқа әңгімемен түсіндіріледі. Топ ережесі плакат күйінде қалмайды, ол әрекетпен дәлелденеді. Қақтығыс туған кезде балаға сөзбен түсіндіру ұсынылады, айқайға жол берілмейді. «Мен ренжідім» деп айту, «келісейік» деп ұсыну дағдыға айналады. Тәрбиеші әділ төрелік жасап, екі тарапты бірдей тыңдайды. Осындай тәжірибе балада сабыр, сыйластық және жауапты мінез қалыптастырады. Тілегі дұрыс бала өзгеге қамқорлық танытып, кешірім сұрай біледі. Үлкенге сәлем беру үйреншікті болса, бала өзін мәдени ортада еркін ұстайды.

Ана тілін дамыту арқылы ұлттық дүниетанымды тереңдету

Ұлттық құндылықтың тірегі – тіл, сондықтан сөздік орта бай болуы керек. Тәрбиеші ертегі, мақал, жаңылтпаш арқылы ойды көркем жеткізеді. Әңгімелеу шеңберінде балалар бір оқиғаны айтып шығуға машықтанады. Диалог пен рөлдік ойын тілін ашып, ұялшақтықты азайтады. Мәтін таңдалғанда жас ерекшелік пен мағына анықтығы ескеріледі. Балалар мағыналы сөздерді суретпен, қимылмен байланыстырады, сөйлем құрайды. Жұмбақ, санамақ, өлең ырғағы естуді дамытады, сөзді айтады. Ән мен бесік жырының үзінділері дыбысты айтуға көмектеседі. Топта қолдануға ыңғайлы үш негізгі тәсіл мыналар болады:

- мақалдың мағынасын бір қысқа мысалмен түсіндіріп, өмірмен байланыстыру;
- ертегіден бір кейіпкерді таңдатып, мінезін екі белгімен сипаттату;
- бір жаңа сөзді үш жағдайда қолдандырып, сөйлемді толық айту.

Тәрбиеші дұрыс дыбыстауды дер кезінде түзетеді, баланың ойын бөлмейді. Әр сабақта бір ұлттық атау сөздікке қосылып, қолданыста бекітіледі. Осы амалдар ұлттық ойлау өрісін кеңейтіп, сөйлеу мәдениетін орнықтырады.

Ойын, қолөнер және еңбек әрекеті арқылы дәстүрді сезіндіру

Бала дәстүрді қолымен ұстаса, оның мәнін тереңірек түсінеді. Қуыршаққа қамзол кигізу, ою өрнек қиып жапсыру ықыласты арттырады. Қауіпсіз материал таңдалып, қайшы мен желім ережесі түсіндіріледі. Ұлттық ойындар қозғалысты дамытып, топтық

ережені сақтауға үйретеді. «Асық», «арқан тарту», «ақсерек-көксерек» ойындары ұйымшылдықты, әділдікті бекітеді. Қимыл ойынынан кейін минуты беріліп, сезімін айтуға уақыт қалады. Еңбек тапсырмасы шағын болғаны дұрыс, бірақ тұрақты орындалады. Дастарқан жинау, су құю, гүл суару жауапкершілікті нығайтады. Тәрбиеші еңбек құнын мақтаумен емес, нақты нәтижемен көрсетеді. Домбыра үнімен сергіту, қимылға ырғақ беру дәстүр сезімін күшейтеді. Балалар жасаған бұйым көрмеге қойылса, өзіне сенімі артады. Сабақ соңында әр бала бір жақсы ісін атап, келесі қадамын айтады. Осы тәсіл дәстүрді тәжірибе арқылы балаларға саналы берік қабылдатқызады.

ТӘЖІРИБЕЛІК ЕНГІЗУ ЖӘНЕ ОТБАСЫ ҚАТЫСУЫ

Мереке, салт-жора және сахналау арқылы құндылықты тірілту

Мерекелік іс-шара баланың эмоциясын оятып, ортақ қуанышты сезім тудырады. Наурыз, Тәуелсіздік күні, отбасы күні ұлттық мазмұнды жеткізеді. Сахналауда бала кейіпкердің сөзін айтып қана қоймай, мінезін сезінеді. Қонақ күту, үлкенге ізет, дастарқанды құрметтеу көріністе әрекетпен беріледі. Бата, тілек, алғыс айту мәдениеті шағын мәтінмен үйретіледі. Киім, музыка, қимыл есте сақтауды күшейтеді, ұялшақ балаға тірек болады. Мазмұн жаттанды болмайды, ол күнделікті өмірмен тығыз байланысады. Тәрбиеші салттың мәнін сұрақпен ашады, жауапты бірге іздейді. «Неге үлкенге жол береміз?» деген сауал ойлануға үйретеді. Дайындықта әр балаға рөл беріледі, шет қалу болмайды. Топта шағын көрме жасалып, ұлттық бұйым атауы әр баланың аузынан айтылады. Мерекеден кейін қысқа рефлексия жасалып, әр бала бір әсерін айтады. Осы жұмыс құндылықты сезіммен бекітіп, бірлікті айқын күшейтеді.

Отбасымен серіктестік және баланың қауіпсіз құндылық таңдауы

Құндылық тұрақты болуы үшін балабақша мен үйдің талабы үйлесуі қажет. Тәрбиеші ата-анамен қысқа келісім қағидаларын бекітеді, олар түсінікті тілмен жазылады. Үйге күрделі тапсырма берілмейді, бірақ ортақ әдет ұсынылады. Мысалы, үлкенге сәлем беру, дастарқанға алғыс айту, кітаптан ертегі оқу. Ата-ана баланы салыстырмай, әрекетін бағалағаны дұрыс, сөз қысқа болады. Айына бір рет шеберлік сағаты өтіп, ата-ана тәжірибе көреді, оны қайталайды. Тәрбиеші кездесуде жетістікті дәлелмен айтады, бақылау жазбасын көрсетеді. Қиындық болса, бір қадамдық жоспар беріледі, мерзімі анық белгіленеді. Үйдегі үлгі мен балабақшадағы талап толық сәйкес келсе, мінез тұрақтанады. Баланың таңдауы құрметтелсе, ол қарсылықсыз үйренеді және қызығады. Қауіпсіз ортада бала ұлттық құндылықты мәжбүрлік емес, таңдаулы мінез деп қабылдайды. Ортақ серіктестік баланың тұлғалық тұтастығын сақтап, сенімін арттырады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Ұлттық құндылықтарды мектепке дейінгі жаста үйрету баланың мінезін мерзімге қалыптастырады. Әдепті күн тәртібімен бекіту сыйластықты табиғи әдетке айналдырады. Ана тілін дамыту ұлттық дүниетанымға терең жол ашады. Ойын мен еңбек дәстүрді сезім арқылы берік қабылдатқызады. Мереке мен сахналау ортақ қуаныш арқылы құндылықты тірілтеді. Отбасымен серіктестік сақталса, бала мәдени ортада еркін ұстайды. Нәтижесінде тәрбиеленуші мейірімді, жауапты, елжанды тұлға болып өседі, қоғамға бейімделеді. Мұндай тәрбие кейінгі оқуында да мінездік тірек болып қалады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1600014235>
3. Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері (құжат). <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100023275>
4. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_
5. «Баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000345_
6. «Ұлттық құндылық» ұғымы туралы анықтама материалы. <https://e-history.kz/kz/news/show/32851>
7. «Наурыз мейрамы: дәстүр мен тағылым» мақаласы. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mcs/press/news/details/535734?lang=kk>
8. Қазақтың ұлттық ойындары туралы материал. https://el.kz/kazaktyn-ulattyq-oyyndary_32933/
9. Мектепке дейінгі ұйымдарда ата-анамен жұмыс жүргізу бойынша ұсыным. https://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/2023/11/2811kz.pdf